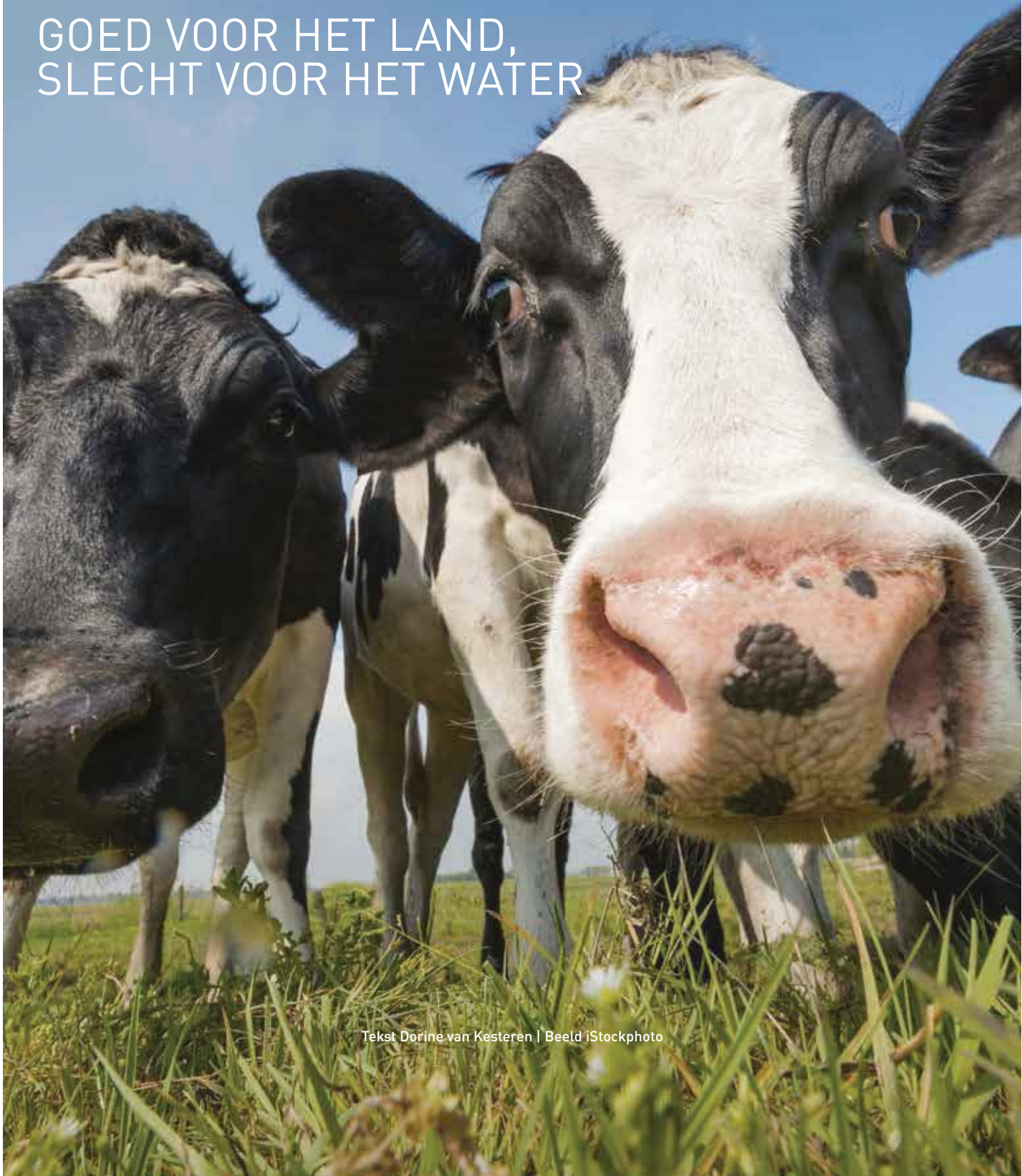

MEST!

GOED VOOR HET LAND,
SLECHT VOOR HET WATER

Tekst Dorine van Kesteren | Beeld iStockphoto

De mestproductiecijfers van 2014 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) laten zien dat we op overschrijding van het Brusselse mestplafond afkoersen

Minder dan de helft van de Nederlandse wateren voldoet aan de Europese normen voor stikstof en fosfaat. Vooral in de regionale wateren worden de ecologische normen overschreden. De grootste boosdoener? Mest!

Mest bevat onmisbare voedingsstoffen voor gewassen, maar te veel mest is slecht voor het milieu. En in Nederland hebben we een overvloed aan mest. De meststoffen die de gewassen niet opnemen, komen in de bodem terecht. Als die dit niet meer kan verwerken, sijpelen grote hoeveelheden fosfaat en stikstof door naar het grond- en oppervlaktewater. Het gevolg is een explosieve groei van algen en kroos, die zuurstof ontnemen aan het water, waardoor veel plant- en diersoorten verdwijnen.

De overheid wil de negatieve gevolgen van al die mest voor het milieu zoveel mogelijk beperken. Het Nederlandse mestbeleid, dat is gebaseerd op de Europese Nitraatrichtlijn, kent een stelsel van wettelijke gebruiksnormen. Deze schrijven per bodem en gewassoort voor hoeveel stikstof en fosfaat uit dierlijke en kunstmest boeren maximaal op het land mogen brengen. Daarnaast zijn veehouders die meer mest produceren dan ze mogen uitrijden, verplicht om een deel van die mest te laten verwerken en exporteren (zie kader *Van afval naar waardevolle grondstof*).

Brussel heeft ook nog een overkoepelend mestplafond opgelegd. De Nitraatrichtlijn bepaalt dat veehouders niet meer dierlijke mest mogen uitrijden dan overeenkomt met 170 kilo stikstof per hectare. Ons land heeft daarvan een ontheffing gekregen: voorlopig mogen de Nederlandse boeren nog 250 kilo stikstof per hectare aan dierlijke mest op het land brengen. Aan die versoepeling verbond Brussel echter wel de voorwaarde dat de totale mestproductie – zowel van fosfaat als stikstof – nooit meer boven het niveau van 2002 mag komen.

KADERRICHTLIJN WATER

Ondanks alle inspanningen op het gebied van de Nitraatrichtlijn, slagen we er vooralsnog niet in om te voldoen aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water (KRW). Volgens het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) is de waterkwaliteit sinds de jaren zeventig weliswaar substantieel verbeterd, maar voldoet op dit moment nog maar 45 procent van de Nederlandse waterlichamen aan de KRW-normen voor stikstof en fosfor. Deze stoffen – nutriënten – zijn vooral afkomstig uit de landbouw: in 2027 komt naar verwachting 75 procent van de totale nutriëntenbelasting via landbouwgronden in de regionale wateren.

“De conclusie is dat Nederland met de huidige bemestingsnormen de doelen van de KRW >

niet overal kan halen”, zegt Hans van Grinsven van het PBL. Volgens Oene Oenema, hoogleraar nutriëntenmanagement en bodemvruchtbaarheid aan de Wageningen Universiteit, komt de overschrijding van de KRW-normen echter niet alleen door het mestgebruik. “Vooral in West-Nederland komen er relatief fosfaatrijke sedimenten voor in sloten, kanalen en meren. Die zorgen permanent voor nalevering van fosfaat aan het oppervlaktewater. Het sediment is hier van nature rijk aan fosfaat en bovendien is er in het verleden veel fosfaathoudend afvalwater in het oppervlaktewater gedumpt.”

AFSCHAFFING MELKQUOTUM

Het mestoverschot is nog groter geworden sinds de afschaffing van het melkquotum op 1 april. Dit heeft tot een toename van de melkveestapel geleid – en dus van koeienmest. Het Landbouw Economisch Instituut (LEI) verwacht dit jaar een toename van de melkproductie van 20 procent ten opzichte van 2007. “Driekwart van deze groei heeft al in 2012 plaatsgevonden, omdat de melkveehouders anticipeerden op het vrijgeven van de markt. Sindsdien is sprake van een groeispurt. Tot 2012 waren de melkveehouders in staat om de melkproductie op te voeren zonder meer fosfaat en stikstof te produceren. Dat kwam onder meer door fosfaatarm voer. Helaas is deze trend inmiddels gestopt”, zegt Van Grinsven.

De mestproductiecijfers van 2014 van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS) laten zien dat we op overschrijding van het Brusselse mestplafond afkoersen. Om te voorkomen dat Nederland zijn ontheffing kwijtraakt, heeft staatssecretaris Sharon Dijksma van Landbouw onlangs voor elk melkveebedrijf een maximaal te produceren hoeveelheid fosfaat per jaar vastgesteld. Op die manier moet de melkveesector zich beheersen: hetzij door minder koeien te houden, hetzij door te investeren in fosfaatarm voer.

Met de nieuwe regels van Dijksma, die met terugwerkende kracht gelden sinds 2 juli, lijkt het gevaar op overschrijding geweken. Voorlopig althans, aldus Van Grinsven. “Wij zijn nieuwsgierig naar de mestproductiecijfers van 2015. Het is voor alle partijen heel spannend of we boven het mestplafond uit Brussel zitten en of dit voor de Europese Commissie reden zal zijn om in te grijpen.”

EXTRA MAATREGELEN

Met de huidige omvang van de veeteelt is het dus niet eenvoudig om de doelen van de KRW te halen. Kortgezegd heeft Nederland nu twee opties: de doelen bijstellen of extra maatregelen treffen. Het eerste is gemakkelijker gezegd dan gedaan, want ons land moet zich dan uitgebreid verantwoorden bij de Europese Commissie.

Extra maatregelen dan maar? De bemestingsnormen aanscherpen bijvoorbeeld? Van Grinsven: “Voor de fosfaatnormen zou dat zeker kunnen. Deze liggen namelijk op veel plekken ruim boven het landbouwkundig advies. Boeren kunnen, met andere woorden, bemesten met minder fosfaat zonder dat dit gevolgen heeft voor de teelt.”

De landbouwsector zal hier echter niet gauw enthousiast voor zijn, aldus Van Grinsven. “Als de boeren minder mest kwijt kunnen op het land, moet er meer worden verwerkt, getransporteerd en geëxporteerd. Dit betekent dat de mestafzetkosten voor alle veehouders zullen stijgen. En een gemiddelde varkenshouder betaalt daar nu al 30.000 euro per jaar aan.”

Oenema ziet een ander probleem. “Aanscherping van de fosfaatnorm is op korte termijn niet realistisch, omdat ons land daarvoor te weinig mestverwerkingscapaciteit heeft. In 2014 was er capaciteit voor 34 miljoen kilogram fosfaat, en dat moet zeker naar 40 miljoen kilo.”

SLIM BEMESTEN

Strengere normen zijn misschien ook helemaal niet nodig, omdat met slim bemesten ook al veel te winnen valt. Hoogleraar Oenema: “Als je bemest tijdens zware regenval, stroomt een deel van de mest over het land naar het oppervlaktewater. We zijn er inmiddels achter dat dit een van de belangrijkste routes is. Het is dus niet verstandig om te bemesten als er zware neerslag wordt voorspeld. Maar dat is ook weer lastig, want boeren hebben juist geleerd om vlak voor of tijdens een bui te bemesten, omdat er dan minder ammoniakemmissie is. Daarop lag tot nu toe meer het accent dan op nutriëntenbelasting in het oppervlaktewater.”

Het PBL noemt ook de aanleg van *peilgestuurde drainage* en het zogenoemde *uitmijnen* als mogelijke oplossingen. Onderzoeker Frank van Gaalen: “Door een goede regeling van het peil zorg je dat meer water wordt afgevoerd naar het oppervlaktewater via diepere bodemlagen, die nog weinig fosfaat bevatten. Uitmijnen houdt in dat agrariërs zoveel mogelijk fosfaat aan de grond onttrekken door niet meer te bemesten met fosfaat én specifieke gewassen te telen die veel fosfaat aan de bodem onttrekken.”

Verder moet de overheid mestfraude tegengaan. Volgens het CBS bemest een deel van de Nederlandse boeren namelijk boven de gebruiksnormen. Van Grinsven: “Daardoor wordt zowel het grond- als het oppervlaktewater bovenmatig belast. Het is belangrijk dat we onderzoeken in hoeverre er sprake is fraude en wat hiervan de invloed is op de milieu-

VAN AFVAL NAAR WAARDEVOLLE GRONDSTOF

Korrels, as, mineralenconcentraat, dikke en dunne fractie: de technologische ontwikkelingen in de mestverwerking staan niet stil. Nederland exporteert een groot deel van de nieuwe generatie mestproducten naar het buitenland, zowel binnen als buiten Europa. Het paradoxale is namelijk dat andere landen zitten te springen om wat wij vooral zien als een lastig afvalproduct.

Harry Kager van LTO Nederland: "Dierlijke mest wordt verwerkt tot steeds hoogwaardiger mestproducten, met ander karakteristieken. Een snellere of juist langzamere werking van stikstof bijvoorbeeld. Boeren kunnen daardoor veel specifiekere bemesten. Dat is niet alleen gunstig voor de afnemers

in het buitenland, maar ook voor Nederlandse boeren, die te maken hebben met strenge bemestingsnormen."

Een van de uitdagingen is nu om de verwerking van varkensmest economisch rendabel te maken. Door de afschaffing van het melkquotum komt er momenteel meer rundermest op de markt. Deze mest heeft ook de voorkeur van de akkerbouwers in Nederland, omdat deze relatief minder fosfaat bevat. Aangezien varkensmest voor 90 procent uit vocht bestaat en alleen de vaste fractie interessant is voor de export, kost de verwerking ervan nu nog veel tijd en geld. Iets anders is dat de internationale afzetmarkt nog vrij klein is, omdat varkens in veel landen als onrein worden gezien. Kager: "Tegelijk is het hogere fosfaatgehalte in varkensmest juist weer gunstig voor de exportmogelijkheden."

Hoe geavanceerder en succesvoller de mestverwerking in Nederland, hoe groter de kans dat Brussel uiteindelijk het mestplafond zal loslaten, verwacht Kager. "Met een goede, duurzame verwerking maakt het niet uit hoeveel mest er in totaal in Nederland wordt geproduceerd, omdat dan ook het meerdere boven de gebruiksnormen een goede bestemming krijgt."

doelen." Oenema: "Mijn indruk is dat er niet op grote schaal fraude plaatsvindt. De controles zijn ongelooflijk streng, met mestbonnen, mestmonsters en satellietvolgapparatuur voor de wagens die de mest vervoeren. Met dat systeem is niet zomaar te hand te lichten."

STRENGERE ACTIEPROGRAMMA'S

In 2017 gaat Nederland met Brussel onderhandelen over de nieuwe actieprogramma's voor de Nitraatrichtlijn. Omdat de doelen van de KRW nu al niet haalbaar zijn en de mestproductie eerder toe- dan afneemt, verwachten Van Grinsven en Van Gaalen dat deze programma's zomaar strenger kunnen uitvallen dan we nu gewend zijn. In de discussie is het in ieder geval belangrijk om de KRW en de Nitraatrichtlijn in samenhang te beschouwen, vinden zij. "Het is evident dat de landbouw de grootste bron van nutriënten is, dus als je de waterkwaliteit wilt verbeteren, moet je bij de landbouw zijn. Natuurlijk moeten we ook rekening houden met de belangen van de landbouw als strengere maatregelen aantoonbaar leiden tot lagere gewasopbrengsten. De kunst is om te komen tot een gecombineerde uitvoering van beide richtlijnen, die zo goedkoop en effectief mogelijk is. Complicerende factor hierbij is

de motie-Van der Vlies uit 2007, die bepaalt dat de uitvoering van de KRW niet mag leiden tot extra lasten voor de landbouw bovenop het nitraatprogramma. De grote vraag is dus of de politiek dit uitgangspunt wil handhaven." |

Op donderdag 8 oktober wordt in Utrecht voor de tweede keer een landelijk symposium Waterkwaliteit gehouden. Deze landelijke kennisdag wordt voorbereid door de themagroep Waterkwaliteit van Koninklijk Nederlands Waternetwerk (KNW). Belangrijk onderwerp op het symposium is de Europese Kaderrichtlijn Water.

Meer informatie op pagina 17 in de rubriek Waternetwerk en op de website van KNW.

www.waternetwerk.nl